

Българското читалище -

роля, позиция, бъдеще

Боян Вилисев Захариев

Софийски университет „Св. Климент Охридски”
Факултет по журналистика и масова комуникация
IV курс журналистика

Съдържание

1. <u>Въведение</u>	<u>3 стр.</u>
2. <u>Кратък преглед на статута и състояние на българското читалище днес</u>	<u>4 стр.</u>
2.1. Институционално укрепване на читалищата	<u>4 стр.</u>
2.2. Финансиране на читалищата	<u>7 стр.</u>
2.3. Персонал	<u>8 стр.</u>
2.4. Проекти свързани с читалищата	<u>9 стр.</u>
3. <u>Регионални експертно-консултантски и информационни центрове „Читалища” /РЕКИЦ/</u>	<u>11 стр.</u>
4. <u>Открояващи се основни проблеми в развитието на читалищата</u>	<u>13 стр.</u>
4.1. Брой и териториално разпределение на читалищата	<u>13 стр.</u>
4.2. Кадрови потенциал	<u>15 стр.</u>
4.3. Материална база	<u>15 стр.</u>
5. <u>Основна дейност на читалищата и присъствието на младото поколение в читалищната дейност</u>	<u>17 стр.</u>
5.1. Библиотечна дейност	<u>17 стр.</u>
5.2. Събиране и разпространяване на знания за родния край. Изграждане на музейни сбирки	<u>19 стр.</u>
5.3. Извършване на допълнителни дейности, подпомагащи основните	<u>20 стр.</u>
5.4. Извършване на допълнителни дейности, подпомагащи основните	<u>21 стр.</u>
6. <u>Мястото на младото поколение в читалището</u>	<u>23 стр.</u>

1. Въведение

Публичното пространство възприема народното читалище като пример за устойчива културна институция със специфична мисия за съхранение и развитие на традиционните ценности на нацията. Дълбоката взаимовръзка с миналото, с традициите, с образователния процес, културата и благотворителността е в основата на авторитета на читалищата и тяхното легитимиране пред обществото. През своята 150-годишна история българското читалище има своята завоювана позиция за работа в подкрепа на общността и през годините е спечелило доверието на хората. Уникален е неговият потенциал да насърчава социалната промяна и да укрепва гражданското общество. Читалищата се уповават на своите корени като национални, социални, културни, образователни и информационни организации и отговарят на предизвикателствата на днешния свят.

Настоящият анализ прави опит да се спре на мястото и ролята на българското читалище не само като традиционна културно-просветна организация, но и като съвременна гражданска организация, призвана да обхване в себе си най-широк кръг от населението, като основна клетка на културата в страната. Внимание се обръща и на същността и мястото на читалището с оглед потребностите на младите хора. Погледа на младото поколение към институцията Читалище. Вниманието е фокусирано именно върху тази тематика, с оглед позицията и взаимовръзката между отделните поколения в читалището.

Използвани са общодостъпни публикации по тематиката – публикации в пресата, Интернет. Проведени са и редица срещи както с представители на читалища, така и с младежи предимно учащи се - ученици и студенти .

2. Кратък преглед на статута и състояние на българското читалище днес

Когато в началото на 90^{-те} години на ХХ в. започват демократичните промени у нас, българското читалище е изправено пред необходимостта да приспособи своята дейност към изграждащите се нови социално-икономически условия, към бързопроменящи се ценности и потребности на обществото ни като цяло. Както повечето български институции читалищата изпадат в криза и голяма част от тях застрашени от закриване или упадък. Към всичко това се прибавя и все повече засилващата се демографска криза. В същото време държавната субсидия намалява значително, което води и до намаляване на кадровия ресурс в читалищата. Задълбочаващото се несъответствие между ресурса и капацитета довежда неминуемо и до свиване на обхвата на дейности само до поддържане на библиотека и ограничен брой състави. Липса на управленски капацитет и човешки умения се явяват сериозна пречка за справяне с новата икономическа ситуация.

2.1. Институционално укрепване на читалищата

- Нормативно читалищата се ръководят от Наредбата-закон за народните читалища от 1945 г.¹, а от края на 1996 г. с приетия Закон за народните читалища /ЗНЧ/², действащ и понастоящем, според който българските читалище се регистрират като организации с нестопанска цел, призвани да задоволяват културните потребности на хората по места. Самият закон по своята същност предоставя доста възможности на читалищата, но най-същественото е, че той поставя читалището от организация на пълна бюджетна издръжка, в организация от неправителствен характер, която следва да получава и държавна и/или общинска субсидия, както и да набавя средства чрез реализиране на собствени приходи. Предвид на техния уникален обществен престиж и географско разпространение,

¹ ДВ, бр. 142 от 1945 г.; попр., бр. 152 от 1945 г., бр. 59 от 1996 г.

² ДВ, бр. 89 от 22.10.1996 г.

читалищата имат огромен потенциал да способстват за задоволяване на определени културни и образователни потребности и за засилване на гражданското участие. Така те се оказват призвани да се превърнат във важен фактор за обществена промяна. Тези констатации са подкрепени и от проучванията на чуждестранните консултанти, работили по проблемите на българската култура и свързаната с нея политика. В доклада „Културната политика в България” е изказана и препоръката читалищата да се преоткрият като основна котва, както за културното развитие, така и за развитието на гражданското общество, тъй като те представляват всеобхватна и много демократична институционална форма, разпространена в цялата страна.³ До този момент самият ЗНЧ по своята същност не е претърпял никакви сериозни промени. Единствено това са закриването на предвиджаният фонд „Читалищно дело”⁴ и § 6 от ПЗР на закона, регламентиращ данъчни облекчения за читалищата.⁵

- Читалищата имат най-малко три институционални характеристики – *устойчивост, легитимност и гъвкавост*, които в съчетание с техния исторически опит, създават предпоставки те да откликнат на новите потребности на българското общество.
- В съвременните условия на развитие читалищата продължават да играят значителна роля в обществото с многообразието от културно-просветни дейности, а също и благодарение на обстоятелството, че все още успяват да поддържат и развиват най-голямата мрежа от общодостъпни библиотеки в страната. В това отношение, съществуващата мрежа от 3371 читалища в цялата страна⁶ представлява национално богатство и важно сравнително предимство за България.
- Институционализирането на читалищата като граждански сдружения с идеална цел по силата на Закона за народните читалища им дава големи

³ Ландри. Ч., Р.Пулфорд и колектив. Културната политика на България. Доклад на европейски експертен екип. С, 1995

⁴ Чл. 7 от ЗНЧ - Отм. - ДВ, бр. 90 от 1999 г.

⁵ ДВ, бр. 108 от 2006 г., в сила от 01.01.2007 г.

⁶ По данни от Националният регистър на народните читалища воден в министерството на културата – www.chitalishte.mc.government.bg

възможности за осъществяване многостранни инициативи, чрез които гражданите независимо от образование, пол и социална принадлежност получават широк достъп до културни продукти и в най-отдалечените райони на страната. Нещо повече, развивайки се в новите условия читалищата разширяват дейността си извън рамките на обичайната за тях културна сфера и провеждат програми за подпомагане на лицата в неблагоприятно социално положение и малцинствените групи.

- След приемането на ЗНЧ читалищата получават и статут на самоуправляващи културно-просветни сдружения, изпълняващи не само местни и регионални, но и държавни задачи в областта на културата. Наред с традиционните си културно-просветни функции, те вече имат правото да извършват и допълнителни дейности, подпомагащи основните.
- Новият статут на читалищата им осигури големи възможности за реално самоуправление и гражданско участие. В тази насока обаче редица читалища срещат трудности, главно поради недостатъчна компетентност и своевременно реагиране в конкретни ситуации, породени от новите условия на развитие на читалищната институция. Все още силно доминираща сред редица читалищни дейци е нагласата за функционирането им като държавни културни институти, което се отразява върху дейността им, активното действие на управляващите органи и инициативата при вземане на управленчески решения.
- Тъй като ЗНЧ не предвижда изработването на Правилник за неговото приложение Министерството на културата разработва две писма-указания, относно прилагане на някои от текстовете на закона :
 - Писмо-указание съгласувано между Министерството на културата, Министерството на финансите, Министерството на регионалното развитие и благоустройството и Министерството на земеделието и аграрната реформа по отношение сградния фонд, предоставяне на земеделска земя за ползване от читалищата;
 - “Механизъм за разпределение на общинската субсидия за читалищата”, съгласуван с Министерството на финансите и Националното сдружение на общините в Република България.

-“Препоръки за прилагането на Закона за народните читалища в частта му за филиалите” – чл.8 от ЗНЧ.

- Съгласно чл. 6 от ЗНЧ Министерството на културата има нови надзорни функции по отношение на читалищата. Отговорностите, вменени му от закона, се изпълняват от специализирана дирекция в министерството – понастоящем дирекция “Регионални културни дейности”. Създаден и Национален съвет по читалищно дело като експертно-консултативен орган, чиито председател е министъра на културата.

2.2. Финансиране на читалищата

- В съответствие със ЗНЧ читалищата набират средства от различни приходоизточници - членски внос, културно-просветна дейност, наеми, дарения, завещания, ползване на земеделски земи и др. Основен източник за средства обаче си остава държавната субсидия, която се отпуска на читалищата чрез съответните общински бюджети. В това отношение като негативен момент може да се посочи прекалената обвързаност на читалищата с бюджета. Отменянето на чл. 7 от ЗНЧ, който предвиждаше създаването на фонд “Читалища и читалищно дело” към Министерството на културата на практика прекъсна една възможност за набиране на средства и пряко подпомагане на читалищата при реализиране на техни културни проекти и програми. Това се отразява и на въздействието на държавата за осъществяване на културната си политика в онези селища, където читалищата са единствените граждански и културни институции.
- Понастоящем читалищата са в системата на т.нар. делегирани от държавата дейности. Средствата от държавния бюджет се определят на базата на субсидирана численост, като една субсидирана бройка е обвързана със стандарт, в който са разчетени средства, за заплата, осигуровки и веществена издръжка.

- За 2008 г. средствата за читалищата са в общ размер на 38,3 млн. лв., при субсидирана численост от 6575 бройки и стандарт за една бройка – 5829 лв.
- Отчитайки проблема с остарялата материална база, нуждаеща се от ремонт, както и необходимостта от модернизиране, автоматизация, а не на последно място и попълване на библиотечния фонд с традиционни и съвременни носители на информация, в държавния бюджет са заделени и средства, под формата на целева допълваща субсидия, която също бележи растеж. През 2008 г. средствата са в размер на 5 млн. лв., като за тях читалищата кандидатстват на проектен принцип.⁷

2.3. Персонал

- Преодоляна е вече тенденцията в читалищата да работят предимно кадри със средно и средно специално образование. Такъв момент се наблюдаваше допреди пет-шест години. Все още обаче съществува практика ръководствата на читалищата, основавайки се на правомощията си по отношение назначаването на читалищните специалисти да пренебрегват изискванията за образователен ценз. Това се отнася в голяма степен за заетите в читалищните библиотеки и е характерно предимно за селските райони, което от своя страна не благоприятства за утвърждаване на професионализма в тези най-масови и общодостъпни библиотеки.

2.4. Проекти свързани с читалищата

- В периода 1997 - 2004 г. на два етапа /пилотна фаза и същински етап на/ се реализирането на съвместен проект на Министерството на културата и Програмата на ООН за развитие - “Повишаване активността и

⁷ По данни от „Българските читалища днес – Анализ”. С. 2007, МК

развитието на гражданските общности в България” и „Гражданско развитие и участие чрез мрежата от читалищата” насочен към читалищата, с цели:

- разширяване ролята и дейностите на читалищата в малките общности в отговор на новите потребности на населението;
- подкрепа на читалищата в търсене на нови модели и механизми за самоподпомагане, чрез което да укрепи институцията и нейните възможности за оцеляване;
- стимулиране на читалищата за участие в процесите на изграждане на гражданското общество.

Обхваната е голяма част от читалищата – 342 пряко включени в проекта и още близо 1000 по индиректен път. Осъществена е широка национална обучителна кампания. Реализирани и пряко финансирани са подпроекти, свързани с решаването на социални и екологични проблеми, развитие на занаятите, туризма, изграждане на информационни системи и др. Изградена е мрежа от интранет клубове и внедряване на новите технологии в читалищата.

Като цяло проектът има положително въздействие върху читалищата, които участват в него, главно чрез съдействието и овладяване на механизмите на съвременен мениджмънт, опит и умения за работа в пазарни условия. Въпреки този ефект на лице са и редица тенденции, които заплашват да нарушат баланса на читалищните дейности и да променят облика им на обществени културно-просветни организации. Съществува опасност за съсредоточаване на вниманието им към специфична стопанска дейност, без реализираните приходи да подпомагат културните функции на институцията. В отделни случаи под съмнение може да се постави и устойчивостта на проектите след приключване на централното финансиране.

Стратегията заложена в изпълнението на проектите е насочена към засили обществената роля и устойчивост на българските читалища; към извеждане на нови модели на развитие и взаимоотношения с местните общности; активизиране на обществения интерес към читалищата и подкрепяне националните и местни власти при създаването на благоприятна среда за функционирането читалищната мрежа. Осъществен е интегриран подход за развитие на националната мрежа на читалищата, основан на новаторски модели и практики.

- През настоящата 2008 г. е положено началото на нов съвместен проект между Министерството на културата и ПРООН – „Глобални библиотеки – България”. Партньори по проекта са още и Държавната агенция за информационни технологии /ДАИТС/, Националното сдружение на общините в Република България /НСОРБ/, Съюзът на библиотечните и информационни работници /СБИР/. По време на планиращата фаза (април 2008 – март 2009 г.) ключовите партньори ще разработят стратегия за дългосрочната устойчивост на резултатите от Програмата. Фазата на планиране на Програмата е с национално покритие и предвижда дейности в цялата страна с активното участие на регионални и местни структури/мрежи и с подкрепата на партньорите по проекта. Предвижда се широка комуникационна и застъпническа кампания с цел осигуряване на солидна обществена и политическа подкрепа за желаната субсидия за страната.

3. Регионални експертно-консултантски и информационни центрове „Читалища” /РЕКИЦ/

На базата на натрупания опит и извършения анализ на дейността на читалищната мрежа в периода 1996 - 2004 г., за подпомагане на националната политика към читалищата, основана на принципите на децентрализацията, на съхраняване на местните традиции и активното гражданско участие, от началото на 2005 г. са изградени 29 регионални експертно-консултантски и информационни центрове „Читалища” /РЕКИЦ/. Тяхното появяване е и в отговор на нарасналите изисквания към този сектор.

По своята същност РЕКИЦ представляват нови структурни звена, създадени в рамките на определената обща субсидирана численост за читалищата. Основна цел, поставена с изграждането и институционализирането на РЕКИЦ е:

- Стимулиране на започналите процеси на обновление в читалищата;
- Продиктувана необходимост, на местно ниво, да се създаде работещ механизъм за подобряване на капацитета на българското читалище в новите условия;
- Стимулиране на започналия процес на изграждане на добро и ефективно партньорство с местните власти.
- Присъствие и участие в разработката, защитата и осъществяването на проекти.

Самите РЕКИЦ съдействат на Министерството на културата по отношение на:

- Създаване на база данни, представяща всички действащи читалища в съответната област.
- Осъществяване на методическа и експертно-консултантска дейност.
- Разработване на експертни становища по състоянието и проблемите на читалищата, предоставяне на Министерството на културата, на областните и общинските администрации.
- Подпомагане на читалищата при разработване и участие в проекти.

- Организиране и участие в осъществяването на обучителни програми, курсове и други квалификационни дейности.
- Координиране участието на читалищата в териториалната библиотечно-информационна мрежа и подпомагане модернизирването им като основни културни и информационни центрове за местната общност.
- Организиране и провеждане на регионални срещи по проблемите на читалищата.
- Партниране с други организации за осигуряване на широка информираност на местната общност за принципите присъщи на Европейския съюз.

4. Открояващи се основни проблеми в развитието на читалищата

4.1. Брой и териториално разпределение на читалищата

Разпределението на читалищната мрежа в страната е неравномерно. Съществуват райони, в които в едно населено място има по едно читалище. В същото време има други населени места, в едно от които съществуват две и повече читалища. Тази констатация е общовалидна както за по-малките населени места – малки общински центрове, така и за големите градове.

На места съществува реална опасност от комерсиализация на дейността им за сметка на основните им културно-възпитателни и социални задачи. Проблем е и непрекъснато нарастващия процес на регистриране на нови читалища в много малки селища, където няма реални възможности за развитието им като граждански формирания. Съществуват случаи когато в едно малко село се регистрират повече от едно читалище. Същото се отнася и за някои големи градове. За преодоляването на това положение наложително е използването на възможностите дадени от ЗНЧ, а именно - разгръщане на филиални структури. Партнирането между отделните читалища ще има съществено значение за оптимизиране на тяхната дейност. Това е причина все повече читалищата да търсят нови форми на сдружаване в рамките на закона, преди всичко на териториален принцип.

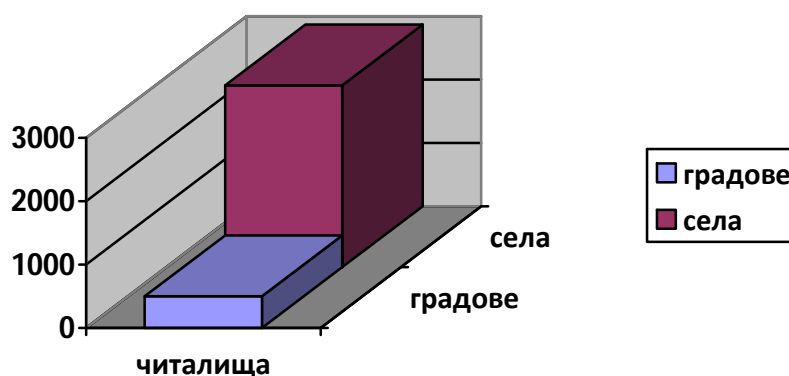
Примери:

1. Градове – центрове на община и административна област
 - На територията на гр. Благоевград съществуват и функционират 2 читалища;
 - На територията на гр. Хасково съществуват и функционират 13 читалища;
 - На територията на гр. Монтана съществува и функционира 1 читалище.

2. Градове – центрове на общински селищни системи

- На територията на гр. Димитровград съществуват и функционират 10 читалища;
- На територията на гр. Асеновград съществуват и функционират 2 читалища;
- На територията на гр. Тетевен съществува и функционира 1 читалище.

Примерът за градовете е показателен и за селата. Съществуват села, в които често по субективни причини се извършва регистрация на второ читалище. В отделна скала се поставя съществуването и функционирането на читалищата на територията на Столична голяма община. По съдебна регистрация в София съществуват 135 читалища, толкова колкото са общо в една друга административна област. При извеждането на подобна градация, опираща се върху наситеността с читалища на отделните населени места, интерес предизвиква и относителното разпространение на читалищата в селата и градовете. Сравнителният анализ показва, че в района на едно читалище се падат близо 2500 човека. В това отношение читалището се оказва най-масово разпространената институция, призвана да задоволява културните потребности на най-широк кръг от населението.⁸

⁸ „Българските читалища днес – Анализ”. С. 2007, МК

4.2. Кадрови потенциал

- Има недостиг на обучен персонал, способен да се справи с новите условия, включително и с изпълнение на отговорностите на самоуправлението, които дава Закона за народните читалища;
- Липсва очакваната активност от страна на читалищните ръководства за привличане на нови членове, за разширяване на социалния и етнически състав, за търсене на форми за самоиздръжка и финансиране, каквито Закона за народните читалища им предоставя при облекчен данъчен режим и привилегии;
- Има недостатъчно развити отношения и обмен на информация му читалищата и органите, осъществяващи културната политика на местно равнище;

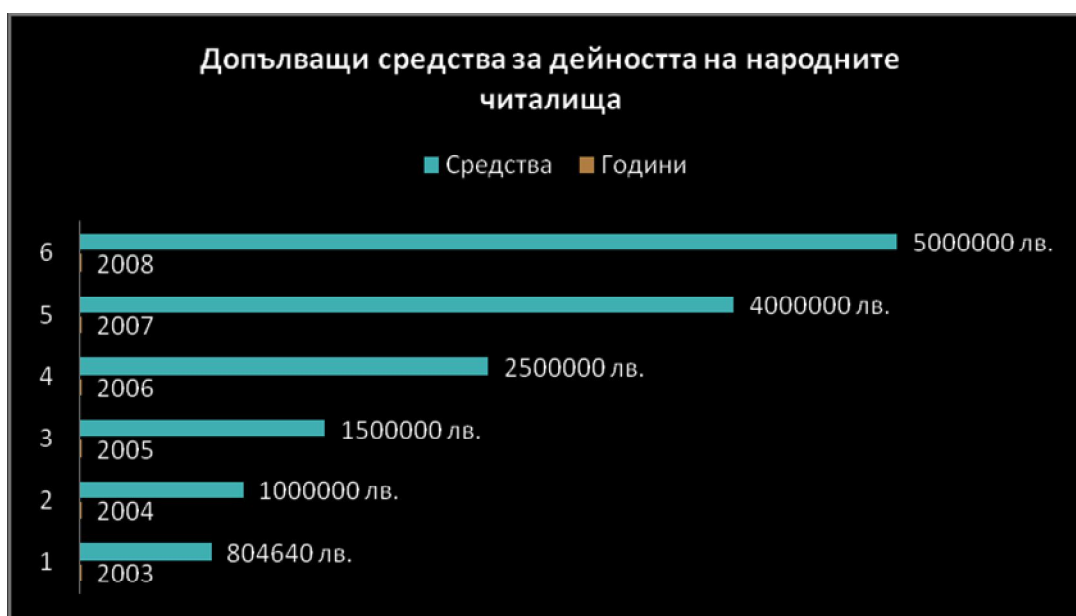
4.3. Материална база

Като цяло читалищата разполагат с богата материална база, която включва в себе си сграден фонд и оборудване. Голяма част от читалищните сгради са строени в средата на 20 в., поради което всички се нуждаят от голям по своя обем инвестиции за осъвременяване и ремонт.

95% от читалищните сгради са актувани като общинска публична собственост, която по смисъла на Закона за народните читалища и Закона за общинската собственост е предадена за ползване и стопанисване на читалищните настоятелства. От своя страна това натоварва читалищните ръководства и с грижата за поддръжката и модернизацията не само на оборудването, но и на материалната база. От съществено значение е и факта, че читалищните сгради разполагат с единствената база по места, в която могат да се проведат не само концертни изяви, но и събирания на местната общност. Това прави

самото читалище като естествен притегателен център. Това е най-характерно за малките градове и селските райони.

Физически и морално е остаряло в голямата си част оборудването в читалищните сгради. Читалищните салони се нуждаят от спешно преоборудване на сценичната техника. От осъвременяване се нуждаят и наличния инструментариум, носии и др. В това отношение Министерството на културата в последните години заделя и допълнителни средства за подпомагане ремонтните дейности по сградите, набавяне на нова литература, закупуване и внедряване на компютърна техника, подкрепа на художественотворческата дейност на читалищата.

5. Основна дейност на читалищата и присъствието на младото поколение в читалищната дейност

Основните дейности на читалището са заложи в самия ЗНЧ – чл. 4, ал. 2

- уреждане и поддръжане на библиотеки, читални, фото-, фоно-, филмо- и видеотеки;
- развиване и подпомагане на любителското художествено творчество;
- организиране на школи, кръжоци, курсове, клубове, кино- и видеопоказ, празненства, концерти и чествания;
- събиране и разпространяване на знания за родния край;
- създаване и съхраняване на музейни сбирки;
- извършване и на допълнителни дейности, подпомагащи изпълнението на основните им функции, с изключение на използването на читалищните сгради за клубове с политически цели, за обсебването им от религиозни секти и други дейности, противоречащи на добрите нрави, националното самосъзнание и традиции.

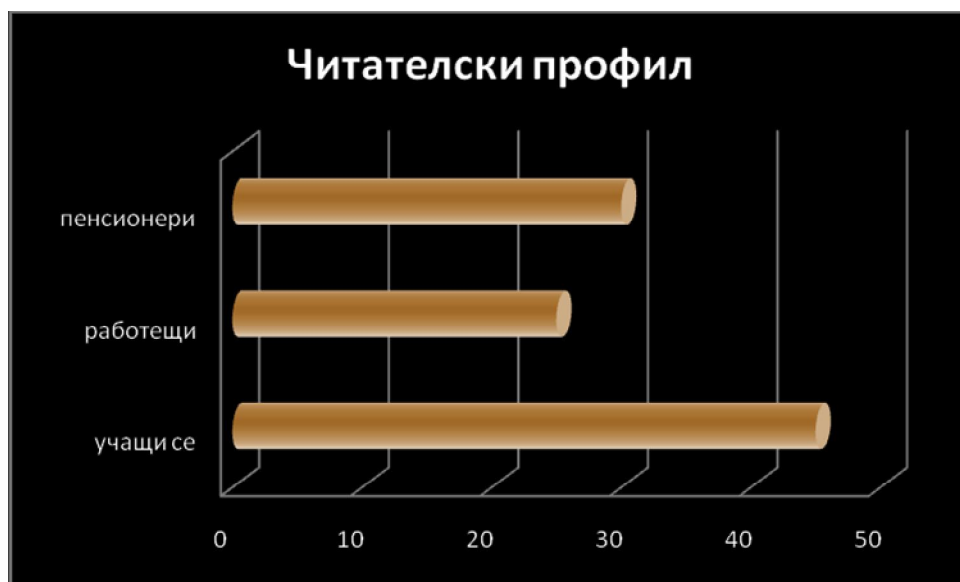
5.1. Библиотечна дейност

Библиотечната дейност е една от основните в читалищата. Тук именно се поддържа широката мрежа от т.нар. публични библиотеки у нас. В основата тя се изгражда именно от читалищните библиотеки.

По своя състав читалищните библиотеки са доста разнородни. Съществуват известен брой от тях, които по своя обем на работа се изправят като пряка конкуренция и на големите професионални общодостъпни библиотеки – Регионалните. В същото време съществуват и читалищни библиотеки, които имат не само изключително малък по своя обем книжен фонд, но и същия е морални и физически остарял.

Картината на посещаемост в читалищните библиотеки и пъстра. По своята същност това се предопределя основно от два фактора – разположението на библиотеката и читателите, които тя обслужва, както

и наличието и обновлението на книжния фонд в нея. До този момент не е правен профил на възрастовият характер на читателите в библиотеките като цяло. В основни линии отново тук предопределящ фактор е местоположението на библиотеката. Показателен обаче е факта, че се наблюдава доста широк диапазон във възрастовите граници на читателите. Съотношението между читатели в учаща се възраст – ученици и студенти и читатели в активна възраст – работещи и пенсионери е различно. На базата на направени наблюдения може да се направи следния профил: 45 % от посещаващите читалищните библиотеки са учащи се; 25 % са работещи; 35 % са пенсионери. Това е обобщено процентно съотношение, като в селата читателите в ученическа възраст нарастват до 55 % , нарастват и читателите в пенсионна възраст – 40 % и само 5 % са читателите в активна работна възраст. От своя страна това предопределя и пълняемостта и обновяването на библиотечния фонд.

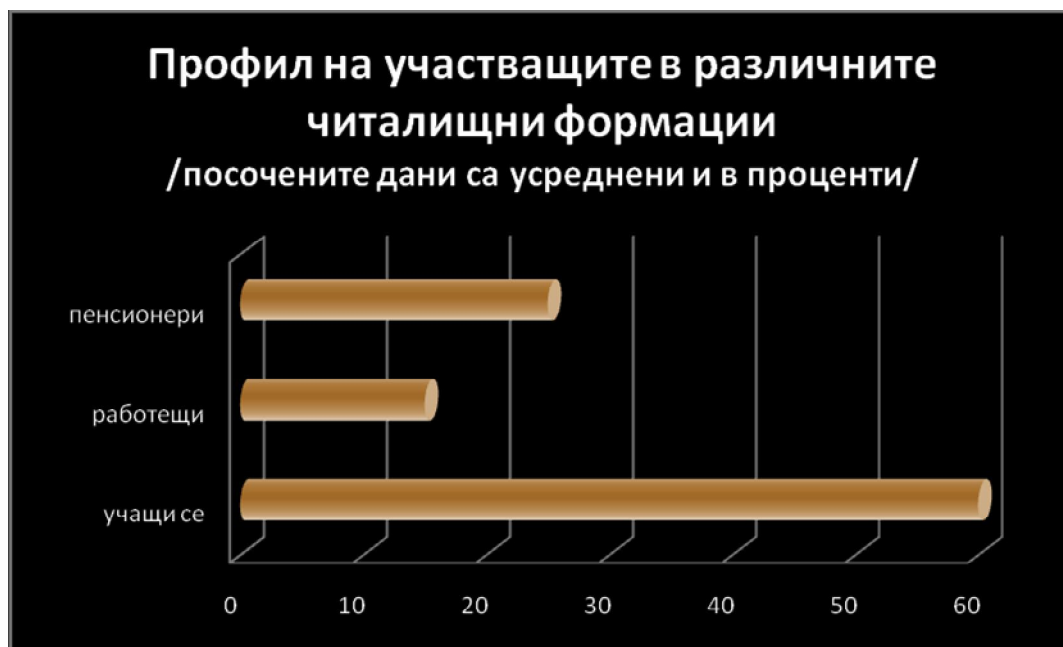

5.2. Любителско творчество **/формации, школи, кръжоци клубове и др./**

Читалището си остава мястото, в което любителското творчество е най-силно застъпено. Почти във всички читалища съществуват и развиват дейност различни по своя обхват любителски формации. В голямата си част това са основно фолклорни състави – танцови и музикални ансамбли, групи за изворен фолклор, певчески групи. През годините засилен интерес се наблюдава и към музикалните школи, в които се изучават редица инструменти, както и към певческите и хорови формации. Не на последно място интересът е и към любителските театрални формации, школите по класически и модерни танци, школите по изобразително и приложни изкуства. От няколко години към читалищата се разкриват и спортни школи, а в определен брой от тях /основно в големите градове/ полудневни забавачки. В читалищата по традиция са застъпени и школите за изучаване на чужди езици.

От значение е да се отбележи обстоятелството, че в читалището по своята същност се развива любителското творчество. Различните формации, школи, кръжоци и клубове не дават степен на образование, а само предоставят необходимите знания и умения, които на един следващ етап получават завършен вид в професионални организации и структури.

И тук, при направата на един профил на възрастовият характер може да се забележи тенденцията на присъствие основно на младото поколение – предимно младежи в учаща се възраст. Децата и учениците са почти изцяло пълнежа на множеството формации и кръжоци. Присъствието и участието на хора в активна работна възраст се наблюдава основно в танцовите формации и то предимно фолклорни. В групите за изворен фолклор и стари градски песни преобладават хората в пенсионна възраст. Всичко това предопределя и характеристиката на посещаемост на читалищата, както и на развитието на отделните форми на любителско творчество. И тук обаче се намесват фактори от типа на демографската характеристика и профил на отделния регион. Все пак наличието на предимно възрастно поколение в отделните села предопределя и свиването спектъра на поддържаните и развивани от него форми на любителско творчество.

5.3. Събиране и разпространяване на знания за родния край. Изграждане на музейни сбирки

Краеведческата дейност е много силно застъпена в читалищата. В голяма част от тях са изградени различен по своя вид и обем музейни сбирки и колекции. Краеведческата дейност е сведена основно до събиране на сведения за родния край и популяризирането им основно сред младото поколение. По повод на свои юбилейни годишнини редица читалища издават сборници, в които на фона на представяне на читалищната дейност се представя и спецификата на отделното населено място, регион.

Присъствието и участието на младото поколение в краеведческата дейност е широко застъпено. В известна степен то е локализирано и се изчерпва предимно с участие в събирателска дейност. Изградените кръжоци към някои читалища са все още предимно изолирани и единици.

5.4. Извършване на допълнителни дейности, подпомагащи основните

През последните години периметърът на дейност на читалищата все повече и повече се разширява. Проектният цикъл вече е широко застъпен сред читалищата и много от тях работят по различни проекти и програми. Тук безспорно заслуга има и Министерството на културата, което по отношение на читалището си е поставило следните стратегически цели:

- Институционално укрепване на читалищата като самоуправляващи се културно-просветни граждански сдружения на основата на действащото българско законодателство;
- Разширяване обхвата, съдържанието и партньорството за осъществяване на Национална обучителна програма, насочена към повишаване квалификацията на кадрите в читалищата и постигане на по-добър мениджмънт в тяхната работа; Разширяване съдържателния и социалния обхват на читалищната дейност за привличане на по-широк кръг от населението, в това число малцинствените общности, маргинализираните групи, хората с увреждания и др.
- Усъвършенстване на механизма за финансиране на читалищата, разпределянето на държавната и общинските субсидии и осъществяването на обществен контрол;
- Технологично обновяване на читалищната дейност на базата на защитени програми и проекти.

В Необходимо условие за всичко това се превръща нуждата от осъвременяване на читалищната институция не само от гледна точка на материалната база , а и от нов кадрови ресурс, готов да отговори на новите нужди и начини на финансиране. Посредством натрупания опит от участие в проекти, много от читалищата са потенциални бенефициенти и реализират проекти пред различни донори. Постепенно дейността на читалищата се измества от традиционната културно-просветна насоченост към покриване и реализиране и на социални проекти и програми. Това се налага най-вече с оглед нуждите на местната общност, сред която читалището развива своята дейност.

За съжаление няма достатъчно информация за това какви и колко проекта в последните години са реализирани от читалища. Откъслечните данни показват, че това най-често са читалищата от областните и общинските центрове, докато читалищата от селата участват с незначителен брой проекти или най-често те са партньори на други организации.

6. Мястото на младото поколение в читалището

Въпросът за мястото и присъствието на младото поколение в читалището е резонен. На пръв поглед по-голямата част от участващите в различните дейности на читалището са именно младите хора и то основно категорията на учащите се. В същото време присъствието на младите в управлението на читалищата все още е в сравнително малък процент. На проведени срещи, на които присъстват основните организационни работници в читалищата – секретарите, прави впечатление, че възрастовата граница е над 50 годишни. Същото се отнася и до членовете на настоятелствата и проверителните комисии. Не по-различен е случая и с членската маса в читалищата, където основно преобладава по-възрастното поколение. От своя страна това неминуемо оказва влияние и върху цялостния живот на читалището, както и върху развиваните от него форми на дейност.

В съответствие със Закона за народните читалища те носят общата характеристика на граждански сдружения с идеална цел. Няма класификация или категоризация. Единствено като категоризация може да се приеме само разделението на селски и градски, което се подсказва и от необходимия минимум при регистриране на едно читалище – 100 члена за градско читалище и 30 члена за читалище в селата.

По своята същност читалищата негласно могат да бъдат подразделени и още на няколко вида. Основно това се налага от техния членски състав. Не е тайна, че освен на териториален принцип в последно време читалищата възникват и като плод на обединени усилия на хора с еднакви по своя характер интереси. В известна степен за това допринася и възрастовият елемент. От няколко години се забелязва възникването на младежки и студентски читалища. Членската маса в тях е предимно на хора от младото поколение, които освен традиционните дейности на българското читалище, внасят и доста нови и иновативни практики. Съществуват читалища, в които дейността основно е съсредоточена в разработването и реализирането на различен по своя характер проекти и по този начин реализират и отделни културни и образователни инициативи. Все повече този тип читалища се насочват и в сфери, като превенцията срещу наркоманията, работа с деца в неравностойно положение и др. Отделни читалища защитават и реализират

проекти по линията на Националната политика за работа с младежта , която се координира от Държавната агенция за младежта и спорта.

В основна задача се превръща привличането на млади хора в ръководните структури на читалището. От една страна това не само ще замени една генерация с нова, но ще внесе и нови идеи и подходи, които опирайки се на опита, ще бъдат и стимул и тласък към развиването на новото българско читалище